

ДОСВІД УКРАЇНИ З МИРНОГО ВИРІШЕННЯ ВОДНИХ КОНФЛІКТІВ У XXI СТОЛІТТІ

Куцька О. М.

ВСТУП

Сучасний світ вирізняється чималою кількістю війн та конфліктів. Причина багатьох із них – це протиріччя, пов'язані з природними ресурсами, одним із яких є вода. З 2010 року в світі відбулося 466 зіткнень (36 збройних), пов'язаних з розподілом гідроресурсів. А ймовірність виникнення нових в найближчі 50–100 років оцінюють на рівні 75–95 %¹. Ідеєю для проведення дослідження послужив матеріал, підготовлений Тихоокеанським інститутом дослідження розвитку довкілля та безпеки (Окленд, США). Зокрема цією організацією було узагальнено інформацію та сформовано хронологію водних конфліктів, які відбувались у світі від 3000 р. до н.е. й до сьогодні². Ця тема тою чи іншою мірою підіймалась у багатьох країнах світу. Узагальнення українського досвіду у цьому питанні може стати корисним як для вітчизняних, так й для іноземних дослідників.

Конфлікт – це сигнал про наявність проблеми, яку слід вирішувати. Пораду як саме це робити може дати історія, оскільки конфлікти за воду, які вже відбулись, можуть стати корисними у прогнозуванні подій майбутнього. Особливо це стає важливим, коли висновки дають можливість уникнути насилля: розпізнати регіон, територію та об'єкт (затока, річка, озеро, криниця тощо), де така ситуація може виникнути, а також визначити терміни їх можливого загострення та час на упередження ймовірного конфлікту.

1. Білорусь – Україна: Жирівський канал

Відповідно до статті 6 Договору між Українською РСР та Білоруською РСР від 1990 р. сторони визнавали і поважали

¹ Заблоцький В. Війни за воду. *Український тиждень*. 2020. № 47 (679). URL: <https://tyzhden.ua/World/249950>

² Water Conflict Chronology. *Pacific institute: website*. URL: <http://www.worldwater.org/conflict/list/>

територіальну цілісність одна одної «в нині існуючих кордонах»³. Таке трактування було закладено й в статті 2 Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Беларусь про співробітництво з прикордонних і митних питань від 1992 р.⁴ Більше того, у 1995 р. між країнами було підписано Договір про дружбу, добросусідство і співробітництво (ратифікований у 1997 р.). У ньому у статті 1 зазначено, що «визнають непорушність існуючих між ними державних кордонів і підтверджують, що не мають ніяких територіальних претензій одна до одної і не висуватимуть таких претензій у майбутньому»⁵. У тому ж 1997 р. Україною та Республікою Білорусь було підписано Договір про державний кордон⁶. Цікаво, що Україна ратифікувала зазначений Договір вже через два місяці після підписання, а Республіка Білорусь майже через 13 років, у 2010 р. А обмін ратифікаційними грамотами відбувся у м. Мінськ у 2013 р.⁷ Власне у статті 1 цього документу щодо кордону зазначено: «Встановити <...> відповідно до документів, які є невід'ємною частиною цього Договору: Протоколу-опису проходження лінії державного кордону між Україною і Республікою Білорусь та Альбому топографічних карт з графічно нанесеною на них лінією державного кордону»⁸.

Повертаючись до Угоди від 1992 р., слід зазначити, що вона передбачила створення Спільної комісії для проведення делімітації і демаркації українсько-білоруського кордону⁹.

³ Договір між Українською Радянською Соціалістичною Республікою і Білоруською Радянською Соціалістичною Республікою: Складено у м. Мінську 29 грудня 1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_011#Text

⁴ Угода між Урядом України і Урядом Республіки Беларусь про співробітництво з прикордонних і митних питань : Вчинено у м. Києві 17 грудня 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_074#Text

⁵ Договір про дружбу, добросусідство і співробітництво між Україною і Республікою Білорусь: Вчинено у м. Мінську від 17 липня 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_692#Text

⁶ Договір про державний кордон між Україною і Республікою Білорусь : Вчинено у м. Києві 12 травня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_004#Text.

⁷ Мякота О.В. Міжнародно-правовий статус державних кордонів України : дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.11. Харків, 2015. С. 54.

⁸ Договір про державний кордон між Україною і Республікою Білорусь : Вчинено у м. Києві 12 травня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_004#Text.

⁹ Угода між Урядом України і Урядом Республіки Беларусь про співробітництво з прикордонних і митних питань : Вчинено у м. Києві 17 грудня 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_074#Text

А підставою для демаркації українсько-білоруського державного кордону стало Положення про демаркацію державного кордону між Україною і Республікою Білорусь та затверджена на її підставі Угода, які набрали чинності у 2014 р.¹⁰

Власне під час роботи Спільної комісії для проведення делімітації і демаркації (1993–1997 рр.) були підготовлені делімітаційні карти та проєкти опису походження лінії розмежування країн¹¹. І тут вартує зробити короткий відступ щодо формування вищезазначеного альбому. Прикордонна територія була покрита топографічними картами масштабу 1: 10 000 у системі координат 1963 р. При цьому 75 % карт мали стан місцевості на 1968 – 1986 рр., а 16 % аркушів – на 1953 рр. Було прийнято рішення оновити ці матеріали за допомогою аерознімання, внаслідок чого для створення альбому карт використано 264 аркуші карт, на яких були нанесені точки поворотів і лінія державного кордону¹². Ця інформація говорить про те, що використані карти були широкомасштабними, що, в принципі, дозволило детально делімітувати межу. А стан місцевості у питанні, що розглядається, не зазнав на момент роботи Спільної українсько-білоруської комісії значних змін.

Згідно з Планом заходів щодо реалізації Концепції інтегрованого управління кордонами від 2011 р., Україна планувала здійснити демаркацію державного кордону з Республікою Білорусь протягом 2011–2015 рр. Проте на той момент останньою ще не було ратифіковано Договір про державний кордон між країнами від 1997 р. Тому перший прикордонний знак українсько-білоруського розмежування було встановлено 14 листопада 2013 р.¹³.

На шістнадцятому засіданні робочої групи з питань демаркації державного кордону, яке відбулося 22–24 квітня 2015 р. в селищі Ратне Волинської області, розглянули питання про розміщення прикордонних знаків № 0391-0418 на території області. Після цього,

¹⁰ Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Білорусь про затвердження Положення про демаркацію державного кордону між Україною і Республікою Білорусь : Вчинено у м. Чернігові 30 липня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_195#Text

¹¹ Мякота О.В. Міжнародно-правовий статус державних кордонів України : дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.11. Харків, 2015. С. 153.

¹² Сосса Р. Делімітація та демаркація державного кордону України: картографо-геодезичні аспекти. *Регіональна історія України*. 2018. Вип. 12. С. 118.

¹³ Мякота О.В. Міжнародно-правовий статус державних кордонів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Харків, 2015. С. 156–157.

прикордонні знаки були зміщені на кілька метрів у бік території України¹⁴.

Тут, на 11 км вздовж українсько-російського кордону, протягнувся Жирівський канал по обидва боки якого тягнулись ще два канали. Середину Жирівського каналу місцеві мешканці вважали лінією кордону між двома країнами. Зазначена водна артерія впадає в озеро Біле, третина водойми якого належить білорусам, решта – українцям¹⁵. Своєю чергою озеро Біле з'єднане каналами ще з двома озерами та річкою. На берегах каналу жителі села Ветли (Любешівського району Волинської області) мали сінокоси та виділені у приватну власність паї¹⁶. У 2007 р. ветлівські околиці при самому кордоні було передано в підпорядкування створеного тут національного парку «Припять–Стохід»¹⁷. Зауважимо, що десятки років жодна зі сторін не висловлювала претензій щодо кордону та господарювання поблизу Жирівського каналу.

Коли на цій ділянці кордону у січні 2016 р. білоруси розпочали демаркаційні роботи, ветличани намагалися відстояти Жирівський канал, який, згідно з Договором про державний кордон, належить Білорусі. Вони перекрили дорогу і заблокували демаркаційні роботи білоруської сторони, яка на той час встигла очистити просіку вздовж лінії розмежування на території Гірківської сільської ради Любешівського району¹⁸.

У знак спротиву волиняни перекривали міжнародну трасу, погрожували білорусам спалити техніку, ті – то покидали демаркаційні роботи, то знову за них бралися. У відповідь – українські прикордонники посилили охорону кордону

¹⁴ Панафідін В. Волиняни вимагають переглянути розмежування кордону волині з Білоруссю. 2017. URL: <https://www.volynnews.com/news/analytics/volyniany-vumahaiut-perehlianuty-demarkatsiiu-kordonu-volyni-z-bilorussiu/>

¹⁵ У Ветлах – міжвідомча нарада щодо демаркації. 2016. URL: https://m.facebook.com/ukrop.volyn/photos/a.1476735822654300/1638890716438809/?type=3&locale2=uk_UA

¹⁶ На Волині білоруси посягнули на український ліс. 2016. URL: <https://www.obozrevatel.com/regions/51267-podil-kordonu-ukraini-na-volini-doviv-mistsevih-do-vidchayu/amp.htm>

¹⁷ Малімон Н. Державний кордон стережуть... селяни. 2016. URL: <https://www.pressreader.com/ukraine/den-ukrainian/20160714/281578060000077>

¹⁸ Білорусь отримає десятки гектарів «спірної» з Україною землі і один канал. 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29357050.html>

і забезпечили продовження демаркаційних робіт білоруською стороною¹⁹.

На офіційному рівні Волинська обласна рада скеровувала листи до Звернення до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Ради національної безпеки і оборони України, Служби безпеки України як з повідомленнями про порушення білорусами державного кордону, так і зі звинуваченнями у незадовільному виконанні наданих повноважень українською делегацією у Спільній українсько-білоруській демаркаційній комісії. «Зокрема, за її рішенням лінію кордону перенесли вглиб території України на 30–40 метрів, а місцями до 60 метрів, на південну бровку безіменного каналу, який проходить паралельно Жирівському», – інформували волиняни. В результаті переміщення лінії державного кордону Україна втратила біля 40 га земель лісового фонду²⁰.

Відповідь керівних органів України щодо цього питання була однозначною: всі роботи з білоруської сторони відповідають Договору 1997 р. Саме згідно карт, на яких він ґрунтується лінія державного кордону між Україною і Білоруссю проходить не по каналу Жирівський, а вздовж нього по південній бровці каналу без назви (іде понад Білим озером), до місця його падіння у канал Жирівський зі сходу. Обидва канали зараз належать Білорусі²¹. Така позиція відповідає Договору про дружбу, добросусідство і співробітництво між двома країнами від 1995 р у пункті, що претензій щодо кордону немає і не буде²².

28 квітня 2017 р. президенти України і Білорусі домовилися завершити демаркаційні роботи. Проте перспективний план демаркації державного кордону на 2018–2026 рр. був затверджений лише наприкінці 2018 р.²³

¹⁹ Панафідін В. Волиняни вимагають переглянути розмежування кордону Волині з Білоруссю. 2017. URL: <https://www.volynnews.com/news/analytics/volyniany-vymahaiut-perehlianuty-demarkatsiiu-kordonu-volyni-z-bilorusiu/>

²⁰ Там само.

²¹ У Ветлах – міжвідомча нарада щодо демаркації. 2016. URL: https://m.facebook.com/ukrop.volyn/photos/a.1476735822654300/1638890716438809/?type=3&locale2=uk_UA.

²² Договір про дружбу, добросусідство і співробітництво між Україною і Республікою Білорусь [Електронний ресурс] : Вчинено у м. Мінську від 17 липня 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_692#Text.

²³ Білорусь отримає десятки гектарів «спірної» з Україною землі і один канал. 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29357050.html>

Водночас докорінно конфліктна ситуація на Волині не вирішена. Залишається невирішеною доля лісових масивів, які відходять Білорусі, а до цього використовувались українським агропромисловим комплексом. Крім того, там знаходиться 14 водних об'єктів, якими поверхневі води відводяться на територію північної сусідки України. А з огляду на те, що з 1991 року кошти на утримання та реконструкцію гідротехнічних споруд на Волині майже не виділялися, тому є ризики втрати водних ресурсів²⁴. Зокрема, білоруси споруджують у себе поблизу населеного пункту Малинівка досить велике Жирівське водосховище, а для цього розширюють зазначений канал і планують викопати ще один паралельний, який «потягне» воду з озера Білого, а також із озер Святого, Волянського та річки Прип'яті²⁵.

Волинь – не єдина загрозлива «водна» точка на українсько-білоруському кордоні. Так, через зміну русла річки Дніпро наша держава ледь не втратила частину своєї території в Чернігівській області. Тоді місцева влада, стурбована тим, що територія може відійти Білорусі, змушена були терміново укріплювати берег річки і будувати дамбу²⁶.

На нашу думку, в цих умовах доводиться розраховувати на те, що Україна та Білорусь у спірних питаннях дотримуються статті 6 Договору про державний кордон 1997 р., де зазначено: «Порядок користування земельними ділянками, які розташовані поза лінією державного кордону, але знаходяться в користуванні суб'єктів господарювання іншої Договірної Сторони, визначається окремою угодою»²⁷. Та 17 статті Договору про дружбу, добросусідство і співробітництво 1995 р.: «Високі Договірні Сторони здійснюють тісне співробітництво в галузі охорони і поліпшення стану навколишнього середовища, відвернення транскордонних забруднень, раціонального

²⁴ Панафідін В. Волиняни вимагають переглянути розмежування кордону Волині з Білоруссю. 2017. URL: <https://www.volynnews.com/news/analytics/volyniany-vymahaiut-perehlianuty-demarkatsiiu-kordonu-volyni-z-bilorussiu/>

²⁵ Волошин В. Загроза з півночі, або Наскільки можлива війна України з Білоруссю. 2021. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/12/15/zagroza-z-pivnochii-abo-naskilky-mozhlyva-vijna-ukrayiny-z-bilorussyu/>

²⁶ Білорусь отримає десятки гектарів «спірної» з Україною землі і один канал. 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29357050.html>

²⁷ Договір про державний кордон між Україною і Республікою Білорусь : Вчинено у м. Києві 12 травня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_004#Text

природокористування, розширення сфери екологічно чистих виробництв, здійснення вискоелективних природоохоронних і природовідновлювальних заходів»²⁸. Хоча у найближчій перспективі це видається нездійсненим, оскільки двосторонні стосунки між нашими державами є «натягнутими» в силу російсько-української війни, у якій Білорусь виступає на боці РФ, а Україна – не визнає О. Лукашенка як легітимного президента країни.

2. Молдова – Україна: комплекс «Джурджулешти»

Державний кордон України з Республікою Молдова пролягає по старій адміністративній межі, що існувала в часи СРСР і було визначено в Указі Президії Верховної Ради СРСР від 4 листопада 1940 р. «Про встановлення кордонів між Українською Радянською Соціалістичною Республікою та Молдавською Радянською Соціалістичною Республікою»²⁹. За ним селища Джурджулешти та Паланка входили до складу Молдавської РСР. Кордон проходив до річки Прут, але при цьому Молдавська РСР не мала виходу до цього водотоку, а отже, – не мала доступу до Чорного моря. Після набуття незалежності обидві країни підписали Договір про добросусідство, дружбу і співробітництво (1992 р.). Серед іншого там зазначено, що «Високі Договірні Сторони домовились дотримуватись принципів непорушності кордонів і територіальної цілісності»³⁰. Вже березні 1995 р. між Україною і Молдовою було підписано Угоду про співробітництво з прикордонних питань, де зазначалось, що державним кордоном вважати межу, яка існувала на день проголошення незалежності України і Республіки Молдова³¹. У 1999 р. Договором про державний кордон розмежування між країнами було визначено відповідно до Протоколу-опису проходження лінії державного кордону між Україною і Республікою Молдова та Альбому топографічних карт державного

²⁸ Договір про дружбу, добросусідство і співробітництво між Україною і Республікою Білорусь: Вчинено у м. Мінську від 17 липня 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_692#Text

²⁹ Мякота О.В. Міжнародно-правовий статус державних кордонів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Харків, 2015. С. 134.

³⁰ Договір про добросусідство, дружбу і співробітництво між Україною та Республікою Молдова : Здійснено у м. Кишиневі 23 жовтня 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_161#Text

³¹ Угода між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про співробітництво з прикордонних питань : Укладено у м. Києві 4 листопада 1994 р. *Зібрання чинних міжнародних договорів України 2006 р.* № 5. Кн. 1. Ст. 375. Ст. 1120.

кордону між Україною і Республікою Молдова, складених в результаті делімітації українсько-молдовського кордону, проведеної у 1995–1999 рр.³². Водночас, дві країни схвалили Додатковий протокол до Договору 1999 р. щодо передачі у власність Україні ділянки автомобільної дороги Одеса–Рені в районі населеного пункту Паланка Республіки Молдова, а також земельної ділянки, по якій вона проходить, і режиму їх експлуатації. У статті 1 пункті 2 йдеться, що передана ділянка є власністю України на території Республіки Молдова³³. Щоправда Акт про передачу Республікою Молдова у власність Україні автомобільної дороги Одеса–Рені у районі населеного пункту Паланка було підписано лише згодом, у 2002 році.

Якщо порівняти вищезазначені Указ від 1940 р. та Додатковий протокол від 1999 р., то можна стверджувати, що останній змінив положення першого і надав Україні ще одне (крім селища Затока) сухопутне з'єднання двох частин Одеської області. Населений пункт Джурджулешти у документі не згадується. Водночас протягом 1997–2009 рр. Республіка Молдова збудувала на українському березі річки Дунай транспортно-енергетичний комплекс «Джурджулешти» (на території близько 400 м³⁴). Офіційний Кишинів мотивував свої дії тим, що з 1940 р. внаслідок природних процесів відбулася зміна русла річки Прут, і тому частина берега Дунаю тепер належить їй³⁵. Але, відповідно до статті 3 пункту 3 Договору 1999 р. «Державний кордон, що проходить по річці (струмку), озеру чи іншому водоймищу, не переміщається ні при зміні обрису берегів або рівня води, ні при відхиленні русла річки

³² Договір між Україною і Республікою Молдова про державний кордон: Вчинено у м. Києві 18 серпня 1999 р. *Офіційний вісник України від 7 грудня 2007 р.* № 90. С. 165. Ст. 3323.

³³ Додатковий протокол до Договору між Україною і Республікою Молдова про державний кордон щодо передачі у власність Україні ділянки автомобільної дороги Одеса – Рені в районі населеного пункту Паланка Республіки Молдова, а також земельної ділянки, по якій вона проходить, і режиму їх експлуатації: Вчинено у м. Києві 18 серпня 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_047#Text

³⁴ Мякота О. В. Міжнародно-правовий статус державних кордонів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Харків, 2015. С. 139.

³⁵ Студенніков І., Ткаченко В., Дьяков О. Ціна добросусідства, або ще раз про національні інтереси України у Придунайському регіоні. *Економічний часопис–XXI*. № 9–10. 2006. URL: <http://soskin.info/ea/2006/9-10/20060909.html>

(струмка) в той чи інший бік, якщо Договірні Сторони не домовляться про інше»³⁶.

Проблема загострилася у 2001 р. – тоді як жителі молдавського села Паланка, перекрили автомагістраль Одеса–Рені. Приблизно у цей час адміністрація селища Сергєєва, розташованого на березі Чорного моря, перевела на свій баланс будинки відпочинку, санаторії і готелі, що належать молдавським профспілкам. З огляду на ці події та власні політичні міркування частина молдавських парламентаріїв почала стверджувати, що ратифікація договору суперечить національним інтересам Молдови. Вони заявили, що парламент не вправі ратифікувати передачу Україні ділянки автомагістралі Одеса–Рені, оскільки, відповідно до Конституції, передача національної території Республіки Молдова може здійснюватися тільки на підставі загальнонаціонального референдуму³⁷. Тому Україна отримала лише дорожнє покриття, а прилегла до дороги територія в районі села Паланка на той час де-факто залишалася у власності Молдови.

Після зміни влади у Кишиневі у 2009 р. офіційний Київ оголосив вимогу передати в українську власність територію площею майже 1 тисяча гектарів, мотивуючи це переданням Молдові у власність 450 м берегової лінії на Дунаї у 2002 р., завдяки чому та отримала можливість побудувати морський порт Джурджулешти³⁸. Більше того, наприкінці 2010 р. Одеська обласна рада надіслала тогочасному президентові України В. Януковичу листа з проханням розірвати договір про передачу Молдові ділянки землі. Депутати рекомендували уряду України розірвати договір із Республікою Молдова та вилучити частину землі, на якій розташований порт «Джурджулешти», згадавши, що вона є українською³⁹. Зокрема Т. Чорновіл наголосив, що якщо Молдова відмовляється виконувати

³⁶ Договір між Україною і Республікою Молдова про державний кордон: Вчинено у м. Києві 18 серпня 1999 р. Офіційний вісник України від 7 грудня 2007 р. № 90. С. 165. Ст. 3323.

³⁷ Україна й Молдова врегулювали територіальну суперечку. 2001. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/234516-ukrayina-j-moldova-vregulyuvali-teritorialnu-superechku> ; Как Украина начала сдавать свои территории в 90-х и сделала Молдову морской державой. 2021. URL: <https://iamir.info/news/kak-ukrayna-nachala-sdavay-svooy-terrytoryy-v-90-kh-y-sdelala-moldavyiu-morskoi-derzhavoi>

³⁸ Україна вимагає від Молдови повернути їй частину території. 2011. URL: https://zn.ua/ukr/POLITICS/ukrayina_vimagae_vid_moldovi_povernuti_yiy_chastinu_teritoriyi.html

³⁹ Moldova și Ucraina au început demarcarea frontierei pe sectorul din zona portului Giurgulești. 2012. URL: <https://viza.md/ru/node/12273/>

свою частину угоди, то укладена домовленість формально не набула чинності через позицію однієї зі сторін. А, отже, Україна може повернути під свій контроль порт Джурджулешти⁴⁰. На цьому наполягав й тодішній міністр закордонних справ К. Грищенко, який заявив, що Київ наполягатиме на проведенні глибокої дискусії на міжнародному рівні для розгляду комплексу питань взаємодії між країнами⁴¹.

За окремими відомостями, напередодні «Євро-2012», у зв'язку з реалізацією плану капітального будівництва доріг перед чемпіонатом Європи з футболу, українські прикордонники демонтували свої прикордонні стовпи на 52-му кілометрі автотраси Одеса–Рені та змістили їх углиб молдавської території. Також були демонтовані і проміжні демаркаційні стовпи на цих місцях⁴². Молдавський уряд в силу «слабкості» (там з вересня 2009 р. по березень 2012 р. через брак голосів у парламенті для обрання чергового керівника держави на чолі країни перебували виконуючі обов'язки президента) не відреагував належним чином на ці дії.

Згодом в результаті діяльності українсько-молдавської демаркаційної комісії було погоджено передати ділянку площею 24 га і довжиною 430 м на березі Дунаю в районі населеного пункту Джурджулешти Молдові в обмін на ділянку автотраси (7 км) в районі с. Паланка⁴³. При цьому за мешканцями цього села зберігалось право безперешкодного користування сільсько-господарськими угіддями на площі понад 900 га землі, розташованими на території Республіки Молдова⁴⁴.

Це було закріплено у 2011 р. підписанням Акту про визначення та закріплення на місцевості кордонів земельної ділянки, переданої у власність України, та розташованої в Республіці Молдова, якою

⁴⁰ Тарас Чорновил призвал забрать у Молдавии и вернуть Одесской области порт Джурджулешты. 2010. URL: https://dumskaya.net/news/Taras_CHornovil_prizval_zabrat_u_Moldavii_i_vern-009695/

⁴¹ Україна вимагає від Молдови повернути їй частину території. 2011. URL: https://zn.ua/ukr/POLITICS/ukrayina_vimagae_vid_moldovi_povernuti_yiy_chastinu_teritoriyi.html

⁴² Правительство Молдовы отдает Украине выход к морю. 2010. URL: <https://www.rbc.ru/politics/24/11/2010/5703e0ac9a79473c0df174f9>

⁴³ Студенников І., Ткаченко В., Дьяков О. Ціна добросусідства, або ще раз про національні інтереси України у Придунайському регіоні. *Економічний часопис-XXI*. № 9–10. 2006. URL: <http://soskin.info/ea/2006/9-10/20060909.html>

⁴⁴ Молдова наконец-то отдала Одесской области кусочек своей территории. 2011. URL: <https://dumskaya.net/news/Moldova-nakonec-to-otdala-Odesskoj-oblasti-kusoc-013412/>

проходить дорога Одеса–Рені в районі села Паланка. З цього часу цей семикілометровий відрізок траси вважається власністю України, але молдавани мають право безкоштовно ним користуватися⁴⁵.

Проте заклики до повернення Україні населеного пункту Джурджулешти лунали й в подальші роки. Окремі українські представники переконували, що зі втратою цього об'єкту, наша країна зазнає значних збитків. З точки зору геополітики: – з отриманням власного доступу на зовнішні ринки і набуттям статусу морської держави Молдова здатна перетворитися на активного члена впливових міжнародних організацій. Водночас Україна втрачає регіональне лідерство на Нижньому Дунаї та північній частині Чорноморського регіону. В економічному плані – по-перше, Джурджулешти однозначно складе конкуренцію українському порту Рені⁴⁶; по-друге, відбулась втрата сухопутного зв'язку української Бессарабії з Румунією⁴⁷; по-третє, обмеження туристичного бізнесу (у мандрівників із Австрії, Німеччини, Румунії стали популярними сплави по Пруту і Дунаю та «зелений туризм»⁴⁸). В екологічному – експлуатації нафтотерміналу біля Джурджулешт чинитиме забруднення річки Дунай⁴⁹.

3. Румунія – Україна: острів Зміїний

В середньовіччі острів зміїний належав османській імперії, але в 1829 р. В результаті російсько-турецької війни він був завойований російською імперією. Однак вже у кримській війні (1853–1856 рр.) Вона його втратила, а за рішенням прийнятим на берлінському конгресі (1878 р.) Ця територія перейшла у власність

⁴⁵ Moldova și Ucraina au început demarcarea frontierei pe sectorul din zona portului Giurgiulești. 2012. URL: <https://viza.md/ru/node/12273/>; Молдова наконец-то отдала Одесской области кусочек своей территории. 2011. URL: <https://dumskaya.net/news/Moldova-nakonec-to-otdala-Odesskoj-oblasti-kusoc-013412/>

⁴⁶ Студенніков І., Ткаченко В., Дьяков О. Ціна добросусідства, або ще раз про національні інтереси України у Придунайському регіоні. *Економічний часопис–XXI*. № 9–10. 2006. URL: <http://soskin.info/ea/2006/9-10/20060909.html>

⁴⁷ Как Украина начала сдавать свои территории в 90-х и сделала Молдову морской державой. 2021. URL: <https://iamir.info/news/kak-ukrayna-nachala-sdavatsvoy-territoryu-v-90-kh-y-sdelala-moldavyiu-morskoi-derzhavoi>.

⁴⁸ Україна та Молдова – конкуренти на Дунаї. 2011. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24231075.html>

⁴⁹ Студенніков І., Ткаченко В., Дьяков О. Ціна добросусідства, або ще раз про національні інтереси України у Придунайському регіоні. *Економічний часопис–XXI*. № 9–10. 2006. URL: <http://soskin.info/ea/2006/9-10/20060909.html>

румунії»⁵⁰. За окремими даними, острів Зміїний було передано СРСР 1939 р. Після так званого пакту молотова-рібентропа⁵¹. Очевидно, мається на увазі 3 пункт таємного додаткового протоколу до договору про ненапад між СРСР та німеччиною, де зазначається: «стосовно південно-східної Європи з радянської сторони підкреслюється інтерес СРСР до Бессарабії. З німецької – заявляється про її повну політичну незацікавленість у цих областях»⁵². Проте, у цьому документі прямо не зазначено приналежність острова до будь-якої держави. Після другої світової війни у мирному договорі з Румунією від 1947 р. У 1 статті йдеться: «кордони Румунії <...> будуть такими, як вони існували на 1 січня 1941 року <...>. Радянсько-румунський кордон встановлюється при цьому у відповідності з радянсько-румунською угодою від 1940 р...»⁵³. Зауважимо, що остання закріпила право СРСР на Бессарабію.

Оскільки Паризький мирний договір 1947 р. з Румунією встановив кордон лише у загальних рисах, то з метою делімітації та демаркації на місцевості між урядами СРСР та Румунії у 1948 р. було підписано Протокол уточнення проходження лінії державного кордону між СРСР та Румунською Народною Республікою, який чітко визначив основні точки та опорні пункти, через які має проходити лінія державного кордону та дав письмовий опис її проходження. Також у цьому двосторонньому акті вказувалося, що «острів Зміїний (Шерпілор), розташований у Чорному морі на схід від гирла Дунаю, входить до складу Союзу РСР»⁵⁴. 23 травня 1948 р. на території острова Е. Мезінческу, представник МЗС Румунії, підписав протокол про передачу острова Радянському Союзу. Власне рішення цього документу

⁵⁰ Сушанин Д. Українсько-румунський конфлікт навколо острова Зміїний. *Міжнародний науковий вісник*. 2019. Вип. 1–2 (19–20). С. 297–298 ; Проблема острова Змеиний: взгляд из Румынии. 2006. URL: <https://regnum.ru/news/economy/719205.html>

⁵¹ Денков Д., Селик В. Острів Зміїний: вибороти статус, втратили нафту? 2009. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2009/02/4/180227/>

⁵² Секретный дополнительный протокол к Договору о ненападении между СССР и Германией. 23 августа 1939 г. Советский оригинал на русском языке. URL: <http://historyfoundation.ru/2019/05/31/pakt/>

⁵³ Мирный договор с Румынией: Подписано в Париже 10 февраля 1947 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_571#Text

⁵⁴ Проблема острова Змеиний: взгляд из Румынии. 2006. URL: <https://regnum.ru/news/economy/719205.html>

у подальшому спорі з Україною румунці окреслять як «акт бандитизму»⁵⁵. Але так чи інакше, лінія кордону, визначена у 1948 р., у 1949 р. була підтверджена у документах змішаної радянсько-румунської комісії з демаркації державного кордону між СРСР та РНР⁵⁶. Ті кордони, які нам дісталися від Радянського Союзу в межах УРСР, включно з вільною економічною зоною 200 миль і континентальним шельфом до 330 морських миль були визначені на Паризькій конференції 1948 р.⁵⁷.

Наступний договір щодо радянсько-румунського кордону, укладений у 1961 р.⁵⁸, та протоколи про опис проходження лінії державного кордону, підписані у 1962 та 1974 роках⁵⁹, лише підтвердили досягнуту у 1949 р. домовленості. Обидва договори про режим радянсько-румунського державного кордону від 1949 р. та від 1961 р. були ратифіковані і Верховною Радою СРСР, і парламентом Румунії. А вже у 1975 р. остання підписала заключний акт Загальноєвропейської наради з безпеки і співробітництва, де у пункті III. «Непорушність кордонів» зазначено, що Держави-учасниці розглядають як непорушні усі кордони один одного, так і кордони всіх держав у Європі, і тому вони будуть утримуватися зараз і в майбутньому від будь-яких посягань на ці кордони⁶⁰.

У радянські роки на Зміїному розташовувався підрозділ протиповітряної оборони, а акваторію охороняли радянські військові та прикордонники. Після розпаду Радянського Союзу контроль над островом ослаб через нестачу палива для кораблів та авіації, тому в його акваторії процвітали контрабанда й браконьєрство. На початку 90-х років ХХ ст. влада вже

⁵⁵ Проблема острова Змеиний: взгляд из Румынии. 2006. URL: <https://regnum.ru/news/economy/719205.html>

⁵⁶ Исторические территориальные претензии. Газета «День». URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/den-planety/istoricheskie-territorialnye-pretenzii>

⁵⁷ Зміїний – такий острів: В Румунії – радіють, в Україні – ні. 2009. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/indepth/story/2009/02/090204_zmiinyj_analysis_oh

⁵⁸ Recueil des Traites: Traites et accords internationaux enregistres ou classés et inscrits au repertoire au Secretariat de l'Organisation des Nations Unies. New York, 2006. P. 236.

⁵⁹ Исторические территориальные претензии. Газета «День». URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/den-planety/istoricheskie-territorialnye-pretenzii>

⁶⁰ Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе: Совершено в Хельсинки 1 августа 1975 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text

незалежної України почала облаштовувати на острові прикордонну інфраструктуру⁶¹. У цей же період румунські націоналісти почали підіймати питання повернення острова Зміїний до складу Румунії та визначення морського простору за межами територіальних вод обох держав⁶². Зокрема, окремі активісти стверджували, що острів Зміїний є стародавньою румунською землею, конфіскованою колишнім СРСР і яка незаконно потрапила до складу сусідньої держави одночасно з утворенням останньої в 1991 році⁶³. Офіційний Бухарест відкрито наполягав на найскорішому розділенні територіальних вод, а також вимагав від міжнародного співробітництва вплинути на позицію Києва з використанням різноманітних санкцій. Румунські історики наполягають на тому, що острів історично належить до території їхньої держави, що його історія щільно і нерозривно пов'язана з румунською державою⁶⁴. Зважаючи на це, Україна навіть враховувала ризики висадки на острові Зміїний румунського десанту. Тоді ж, під тиском Румунії, Україна толерантно відмовилася розміщувати на Зміїному «наступальне озброєння», а оборона його покладалась на українську прикордонну заставу⁶⁵.

У 1996 р. Румунія денонсувала Протокол 1948 р., який передбачав перехід острова Зміїний до складу СРСР. Ця проблема актуалізувалася трохи раніше, у листопаді 1995 р., після безрезультатного завершення, через проблему острова Зміїний, одного з раундів переговорів щодо підписання українсько-румунського базового договору, що проходив у Бухаресті. Міністерство закордонних справ України кваліфікувало це як «спробу висунути територіальні претензії», яка «створює

⁶¹ Андрієвська А. Земля військових і каменів: як острів Зміїний сусидить з півостровом Крим. 2021. URL: <https://ua.krymr.com/a/ostriv-zmiinyi-chorne-more-krym-ukraina-rosia/31440283.html>

⁶² Денков Д., Селик В. Острів Зміїний: вибороти статус, втратили нафту? 2009. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2009/02/4/180227/>

⁶³ Проблема острова Змеинный: взгляд из Румынии. 2006. URL: <https://regnum.ru/news/economy/719205.html>.

⁶⁴ Сушанин Д. Українсько-румунський конфлікт навколо острова Зміїний. *Міжнародний науковий вісник*. 2019. Вип. 1–2 (19–20). С. 298.

⁶⁵ Тягнибок О. Зміїна підступність. 2009. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/498ae8ff49630/>

негативний ґрунт для завершення двосторонніх переговорів щодо політичного договору»⁶⁶.

Проте консенсус таки віднайшли, й у 1997 р. базовим документом щодо спільного українсько-румунського державного кордону став Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією. У пункті 1 статті 2 зазначено, що «Договірні Сторони <...> підтверджують як непорушний існуючий між ними кордон і тому утримуватимуться тепер і в майбутньому від будь-яких зазіхань на цей кордон, а також від будь-яких вимог чи дій, спрямованих на загарбання і узурпацію частини чи всієї території іншої Договірної Сторони». На підставі пункту 2 статті 2 зазначеного документу Україна та Румунія домовилися, що «укладуть окремий договір про режим кордону між двома державами та вирішать питання про делімітацію їхнього континентального шельфу та виключних економічних зон в Чорному морі на основі принципів і процедур, погоджених шляхом обміну листами між міністрами закордонних справ, який відбудеться одночасно з підписанням цього Договору»⁶⁷.

На думку українського експерта з міжнародного права В. Лаптічука, вищезазначений документ був першою серйозною ознакою поразки України. Обмінний лист між міністрами закордонних справ, де було сказано, що Україна і Румунія у разі конфлікту будуть визначати його правочинність у міжнародному суді, – стратегічна помилка. Не можна було в принципі визнавати спірність цих територій⁶⁸.

Румунська сторона розвивала дискусію щодо статусу Зміїного: «Що це – скеля чи острів?» Адже від визначення статусу об'єкта залежить розмежування морського шельфу. За умови визнання його островом, він має право на ексклюзивну економічну зону та на територіальні води навколо нього. Румунська сторона наполягала, що Зміїний не острів, а скеля⁶⁹. Ймовірно, на цей час її цікавили

⁶⁶ Сушанин Д. Українсько-румунський конфлікт навколо острова Зміїний. *Міжнародний науковий вісник*. 2019. Вип. 1–2 (19–20). С. 299.

⁶⁷ Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією: Вчинено у м. Констанца 2 червня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_003#Text

⁶⁸ Зміїний – такі острів: В Румунії – радюють, в Україні – ні. 2009. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/indepth/story/2009/02/090204_zmiinyj_analysis_oh

⁶⁹ Сушанин Д. Українсько-румунський конфлікт навколо острова Зміїний. *Міжнародний науковий вісник*. 2019. Вип. 1–2 (19–20). С. 299.

виявлені Чорноморнафтогазом у 2001 р. на південь від острова значні поклади нафти й газу.

Своєю чергою Україна, з метою довести, що Зміїний – це все-таки острів, а не «необжита скеля», вжила низку кроків з освоєння місцевості. Зокрема, у 2002 р. Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про зміну меж Килійського району Одеської області», включивши територію о. Зміїного до Килійського адміністративно-територіального підрозділу⁷⁰. У тому ж році урядом була затверджена «Комплексна Програма подальшого розвитку інфраструктури і здійснення господарської діяльності на о. Зміїний і континентальному шельфі на період 2002–2006 рр.»⁷¹. Румунські ЗМІ одразу розгорнули інформаційну кампанію про те, що Україна не має права перетворювати статус цієї території з морської скелі на острівний.

Отже, питання делімітації у 1997 р. так і залишилося не розглянутим. Цьому документові судилось з'явитись лише у ХХІ ст., коли було підписано Договір між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань (2003 р.), який ратифікували у 2004 р. У статті 1 цього Договору країни домовилися, що державний кордон між ними проходить на місцевості так, як його визначено у Договорі 1961 р. та у всіх відповідних документах демаркації, картах державного кордону між колишніми Союзом РСР і Румунською Народною Республікою, протоколах прикордонних знаків зі схемами-кроками, відповідними додатками та доповненнями до них, а також у документах перевірок проходження лінії державного кордону станом на 1990 р. – дату прийняття Декларації про державний суверенітет України⁷².

Як вважає голова політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Свобода» О. Тягнибок, «тоді Румунія, яка прагнула якомога швидше вступити до НАТО та ЄС, була змушена «крізь зуби»

⁷⁰ Про зміну меж Килійського району Одеської області: Постанова Верховної Ради України від 17 січня 2002 року N 3002-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002 N 17 ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3002-14#Text>

⁷¹ Про затвердження комплексної програми подальшого розвитку інфраструктури та провадження господарської діяльності на о. Зміїний і континентальному шельфі: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2002 р. № 713. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713-2002-%D0%BF#Text>

⁷² Договір між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань: Вчинено Вчинено у м. Чернівці 17 червня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_022#Text

офіційно відмовитися від територіальних суперечок з Україною, утім, зберігаючи простір для маневрування в питанні морського шельфу»⁷³. А на думку вже згаданого В. Лаптічука, найбільша помилка української дипломатії була у тому, що «ми дозволили» румунам вступити в НАТО і ЄС, попри те, що Румунія мала до України територіальні претензії. Скажімо, якби ми не підписали з ними договору в 1997 році, у 2003 році Румунію би в НАТО і ЄС не взяли. І вони підписали б ці договори, відмовившись офіційно і публічно від будь-яких територіальних претензій⁷⁴.

У 2004 р. Румунія передала на розгляд Міжнародного суду ООН питання про делімітацію континентального шельфу і виняткових економічних зон між двома країнами, а через чотири роки було винесено рішення по румунсько-українському спору, який тривав понад 40 років. Міжнародний суд вирішив, що Зміїний є островом, але замість 200 миль економічної зони навколо нього Україна отримала лише 12 миль. Лише у південно-західній частині від острова суд виділив Україні ділянку спірної зони площею 2,3 тисячі км² напроти Каркінітської затоки, яку прирівняли до внутрішньої водойми. В результаті Румунія отримала 79,34 % спірних територій Чорноморського шельфу, а разом з ними і величезні запаси нафти й газу⁷⁵.

Протягом судових перипетій Верховна Рада, закріплюючи своє твердження, що Зміїний – це острів, у лютому 2007 р. присвоїла будівлям на острові Зміїний статус селища в складі Кілійського району Одеської області й дала йому назву Біле. А в листопаді 2007 р. Президент України вручив паспорти з відміткою про реєстрацію в селищі Біле шістьом прикордонникам⁷⁶.

Позитивним у розрішенні цієї суперечки було те, що Зміїний перестав бути предметом суперечки між Румунією та Україною. Більше того, він залишився територією нашої держави. Рішення суду відкрило обом країнам шлях до експлуатації шельфу, що було неможливим під час розгляду суперечки. До негативних наслідків відносимо наступні: по-перше, наша країна юридично програла

⁷³ Тягнибок О. Зміїна підступність. 2009. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/498ae8ff49630/>

⁷⁴ Зміїний – таки острів: В Румунії – радіють, в Україні – ні. 2009. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/indepth/story/2009/02/090204_zmiinyj_analysis_oh

⁷⁵ Сушанин Д. Українсько-румунський конфлікт навколо острова Зміїний. Міжнародний науковий вісник. 2019. Вип. 1–2 (19–20). С. 300.

⁷⁶ Там само.

значні запаси газу на шельфі Чорного моря⁷⁷; по-друге, Зміїний хоч і визнали островом, він не був визнаний релевантною обставиною для збільшення виключної економічної зони України.

ВИСНОВКИ

До конфліктів України з сусідніми країнами з точкою дотику «водні ресурси» призвела недосконалість двосторонніх договорів, в основу яких ліг принцип встановлення ліній розмежування на основі перетворення адміністративних / міжнародних кордонів СРСР (і, зокрема, УРСР). Порядок правонаступництва не врахував: в інциденті з Республікою Білорусь процеси спільного користування прикордонними територіями, що історично склались ще за часів входження обох країн до складу СРСР. У випадку спірних територій з Румунією – також не враховано події минулого і, зокрема, приналежності в різні часи острова Зміїний та акценту на прагнення володіння природними багатствами водного шельфу довкола нього. У прецеденті з Молдовою, на нашу думку, значну роль відіграла надмірна довірливість української договірної сторони, яка не наполягла на одночасній ратифікації взаємних домовленостей. На сьогоднішній день претензії щодо розглянутих «водних суперечок» офіційно вирішені. Проаналізовані конфліктні ситуації можуть стати варіантами для вирішення подібних міжнародних ексцесів або упередження таких.

АНОТАЦІЯ

У статті надано комплексну оцінку основних суперечок між Україною та сусідніми країнами за водні ресурси, які проявились у ХХІ столітті і були вирішені мирним шляхом. У кожному окремому прикладі наведено позитивні і негативні наслідки цього врегулювання для України. Зокрема конфлікт між Україною і Білоруссю за Жирівський канал був врегульований на користь останньої на основі докладного вивчення двохсторонньої міжнародно-правової бази у питанні визначення кордонів. Непорозуміння з Молдовою щодо передачі Україні автомагістралі Одеса–Рені, що проходить молдавською територією, в обмін на ділянку української землі на березі Дунаю, – шляхом дипломатичного «тиску» на виконання офіційним Кишиневом своєї частини зобов'язань. Суперечка з Румунією за острів Зміїний була

⁷⁷ Острів, але дуже маленький... *Український тиждень*. 2009. URL: <https://tyzhden.ua/Publication/1631>

розв'язана після розгляду справи у Міжнародному суді ООН. Автор приходить до висновку, що в силу географічної специфіки ліній пролягання кордонів та наявності/відсутності міжнародних договорів між конфліктуючими сторонами кожний «водний конфлікт» є унікальним, тому підхід до його врегулювання має бути індивідуальним. Проте кожен із них може стати варіантом для вирішення подібних міжнародних ексцесів або упередження таких.

Література

1. Андрієвська А. Земля військових і каменів: як острів Зміїний сусидить з півостровом Крим. 2021. URL: <https://ua.krymr.com/a/ostriv-zmiinyi-chorne-more-krym-ukraina-rosia/31440283.html>
2. Білорусь отримає десятки гектарів «спірної» з Україною землі і один канал. 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29357050.html>
3. Волошин В. Загроза з півночі, або Наскільки можлива війна України з Білоруссю. 2021. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/12/15/zagroza-z-pivnochi-abo-naskilky-mozhlyva-vijna-ukrayiny-z-bilorussyu/>
4. Денков Д., Селик В. Острів Зміїний: вибороли статус, втратили нафту? 2009. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2009/02/4/180227/>
5. Договір між Україною і Республікою Молдова про державний кордон: Вчинено у м. Києві 18 серпня 1999 р. *Офіційний вісник України* від 7 грудня 2007 р. № 90. С. 165. Ст. 3323.
6. Договір між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництва та взаємну допомогу з прикордонних питань: Вчинено у м. Чернівці 17 червня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_022#Text
7. Договір між Українською Радянською Соціалістичною Республікою і Білоруською Радянською Соціалістичною Республікою: Складено у м. Мінську 29 грудня 1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_011#Text
8. Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією: Вчинено у м. Констанца 2 червня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_003#Text
9. Договір про державний кордон між Україною і Республікою Білорусь : Вчинено у м. Києві 12 травня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_004#Text

10. Договір про добросусідство, дружбу і співробітництво між Україною та Республікою Молдова: Здійснено у м. Кишиневі 23 жовтня 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_161#Text

11. Договір про дружбу, добросусідство і співробітництво між Україною і Республікою Білорусь: Вчинено у м. Мінську від 17 липня 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_692#Text

12. Додатковий протокол до Договору між Україною і Республікою Молдова про державний кордон щодо передачі у власність Україні ділянки автомобільної дороги Одеса–Рені в районі населеного пункту Паланка Республіки Молдова, а також земельної ділянки, по якій вона проходить, і режиму їх експлуатації: Вчинено у м. Києві 18 серпня 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_047#Text

13. Заблоцький В. Війни за воду. *Український тиждень*. 2020. № 47 (679). URL: <https://tyzhden.ua/World/249950>

14. Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе: Совершено в Хельсинки 1 августа 1975 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text

15. Зміїний – таки острів: В Румунії – радіють, в Україні – ні. 2009. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/indepth/story/2009/02/090204_zmiinyj_analysis_oh

16. Исторические территориальный претензии. *Газета «День»*. URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/den-planety/istoricheskie-territorialnye-pretenzii>

17. Как Украина начала сдавать свои территории в 90-х и сделала Молдову морской державой. 2021. URL: <https://iamir.info/news/kak-ukrayna-nachala-sdavat-svoy-terrytoryy-v-90-kh-y-sdelala-moldavyyu-morskoi-derzhavoi>

18. Малімон Н. Державний кордон стережуть... селяни. 2016. URL: <https://www.pressreader.com/ukraine/den-ukrainian/20160714/281578060000077>

19. Мирный договор с Румынией: Подписано в Париже 10 февраля 1947 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_571#Text

20. Молдова наконец-то отдала Одесской области кусочек своей территории. 2011. URL: <https://dumskaya.net/news/Moldova-nakonec-to-otdala-Odesskoj-oblasti-kusoc-013412/>

21. Мякота О. В. Міжнародно-правовий статус державних кордонів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Харків, 2015. 269 с.

22. На Волині білоруси посягнули на український ліс. 2016. URL: <https://www.obozrevatel.com/regions/51267-podil-kordonu-ukraini-na-volini-doviv-mistsevih-do-vidchayu/amp.htm>.

23. Острів, але дуже маленький... *Український тиждень*. 2009. URL: <https://tyzhden.ua/Publication/1631>

24. Панафідін В. Волиняни вимагають переглянути розмежування кордону Волині з Білоруссю. 2017. URL: <https://www.volynnews.com/news/analytics/volyniany-vymahaiut-perehlianyu-demarkatsiiu-kordonu-volyni-z-bilorussiu/>

25. Правительство Молдовы отдает Украине выход к морю. 2010. URL: <https://www.rbc.ru/politics/24/11/2010/5703e0ac9a79473c0df174f9>

26. Проблема острова Змеиный: взгляд из Румынии. 2006. URL: <https://regnum.ru/news/economy/719205.html>

27. Про затвердження комплексної програми подальшого розвитку інфраструктури та провадження господарської діяльності на о. Зміїний і континентальному шельфі : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2002 р. № 713. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713-2002-%D0%BF#Text>

28. Про зміну меж Килийського району Одеської області: Постанова Верховної Ради України від 17 січня 2002 року № 3002-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 17 ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3002-14#Text>

29. Секретный дополнительный протокол к Договору о ненападении между СССР и Германией. 23 августа 1939 г. Советский оригинал на русском языке. URL: <http://historyfoundation.ru/2019/05/31/pakt/>

30. Сосса Р. Делімітація та демаркація державного кордону України : картографо-геодезичні аспекти. *Регіональна історія України*. 2018. Вип. 12. С. 107–130

31. Студенніков І., Ткаченко В., Дьяков О. Ціна добросусідства, або ще раз про національні інтереси України у Придунайському регіоні. *Економічний часопис-XXI*. 2006. №9–10. URL: <http://soskin.info/ea/2006/9-10/20060909.html>

32. Сушанин Д. Українсько-румунський конфлікт навколо острова Зміїний. *Міжнародний науковий вісник*. 2019. Вип. 1–2 (19–20). С. 297–302.

33. Тарас Чорновил призвал забрать у Молдавии и вернуть Одесской области порт Джурджулешты. 2010. URL: https://dumskaya.net/news/Taras_CHornovil_prizval_zabrat_u_Moldavii_i_vern-009695/
34. Тягнибок О. Зміїна підступність. 2009. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/498ae8ff49630/>
35. У Ветлах – міжвідомча нарада щодо демаркації. 2016. URL: https://m.facebook.com/ukrop.volyn/photos/a.1476735822654300/1638890716438809/?type=3&locale2=uk_UA
36. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Білорусь про затвердження Положення про демаркацію державного кордону між Україною і Республікою Білорусь : Вчинено у м. Чернігові 30 липня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_195#Text
37. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Беларусь про співробітництво з прикордонних і митних питань: Вчинено у м. Києві 17 грудня 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_074#Text
38. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про співробітництво з прикордонних питань : Укладено у м. Києві. 4 листопада 1994 р. *Зібрання чинних міжнародних договорів України 2006 р.* № 5. Кн. 1. Ст. 375. Ст. 1120.
39. Україна вимагає від Молдови повернути їй частину території. 2011. URL: https://zn.ua/ukr/POLITICS/ukrayina_vimagae_vid_moldovi_povernuti_yiy_chastinu_teritoriyi.html
40. Україна й Молдова врегулювали територіальну суперечку. 2001. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/234516-ukrayina-j-moldova-vregulyuvali-teritorialnu-superechku>
41. Україна та Молдова – конкуренти на Дунаї. 2011. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24231075.html>
42. Moldova și Ucraina au început demarcarea frontierei pe sectorul din zona portului Giurgiulești. 2012. URL: <https://viza.md/ru/node/12273/>.
43. Recueil des Traités: Traités et accords internationaux enregistrés ou classés et inscrits au répertoire au Secrétariat de l'Organisation des Nations Unies. New York, 2006. P. 236.
44. Water Conflict Chronology. *Pacific institute: website*. URL: <http://www.worldwater.org/conflict/list/>

Information about the authors:

Kutska Olesia Mykolaivna,

Doctor of Science of History, Professor,
Professor at the Tactics Department, Combat Arms Faculty
Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy
32, Maidan Heroes Str., Lviv, 79026, Ukraine